

ПРАВИЛНИК

О ОТВОРЕНОЈ НАУЦИ У ИНСТИТУТУ ЗА ВОЂАРСТВО,
ЧАЧАК

ИНСТИТУТ ЗА ВОЂАРСТВО, ЧАЧАК
2023.

На основу чл. 61. Закона о науци и истраживањима, чл. 18 Статута Института за воћарство, Чачак, полазећи од Платформе за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Стратегије научног и технолошког развоја Републике Србије за период 2021. до 2025. године „Моћ знања“, након мишљења Научног већа са 19. седнице о одобравању текста правилника, Управни одбор Института за воћарство, Чачак на својој 2. седници од 26. 10. 2023. године донео је

ПРАВИЛНИК О ОТВОРЕНОЈ НАУЦИ У ИНСТИТУТУ ЗА ВОЋАРСТВО, ЧАЧАК

Опште одредбе

Члан 1

Овим Правилником о отвореној науци у Институту за воћарство (у даљем тексту Правилник) уређују се обавезе, одговорности, мере и процедуре које имају за циљ спровођење Платформе за отворену науку Министарства науке, технолошког развоја и иновација (у даљем тексту Министарство). Правилник се примењује на све истраживаче запослене у Институту за воћарство, Чачак (у даљем тексту Институт) чији су резултати рада (научне публикације) продукт програма и пројеката који су у целини или делимично финансирани средствима из буџета Републике Србије или од стране других финансијера истраживања. Истраживачи су лица која обављају послове научноистраживачке делатности и која испуњавају услове прописане Законом о науци и истраживањима.

Отворени приступ научним публикацијама

Члан 2

У репозиторијум ReFRI, који служи као дигитални институционални репозиторијум Института (У даљем тексту Репозиторијум) и доступан је на URL адреси www.refri.institut-cacak.org, обавезно се депонују електронске верзије свих научних публикација насталих као резултат научних истраживања која се реализују у Институту, а нарочито оних које су настале као резултат финансирања средствима из буџета Републике Србије у целини или делимично.

Научним публикацијама се сматрају:

- Чланци објављени у научним часописима;
- Монографије;
- Поглавља у монографијама и текстови објављени у тематским зборницима;
- Саопштења са конференција објављена у целини или изводу;
- Техничка решења;
- Патенти;
- Докторске дисертације.

Члан 3

У Репозиторијум се обавезно депонује објављена (коначна) верзија научне публикације. Уколико одредбе уговора са издавачем то допуштају и уколико не постоје друга законска ограничења, ова верзија ће бити доступна у отвореном приступу. Уколико постоје правна ограничења због којих се не може омогућити отворени приступ објављеној верзији публикације, у Репозиторијум се може депоновати и рецензирани рукопис (прихваћен за објављивање) научне публикације, који постаје јавно доступан након истека ембарго периода прописаног од стране издавача. У репозиторијум се обавезно депонују и електронске верзије научних публикација које су објављене у часописима, монографијама, зборницима у отвореном приступу.

Члан 4

Електронска верзија публикације мора се депоновати у репозиторијум непосредно након објављивања. Уколико је то могуће, интегрални текст публикације (објављена верзија или рецензирани рукопис), мора бити доступан у отвореном приступу одмах, а у сваком случају најкасније 12 месеци након дана објављивања.

Члан 5

Обавеза депоновања и отвореног приступа односи се на све научне публикације које су истраживачи објавили почев од 1. јануара 2018. године.

Отворени приступ осталим резултатима научних истраживања

Члан 6

У репозиторијум се могу депоновати и други резултати научних истраживања, као што су: примарни подаци прикупљени током истраживања, нерецензирани рукописи, (*Pre-print*), различите врсте грађе, аудио-визуелни материјали, радна документа, постери, презентације, извештаји и слично. Истраживачима се препоручује да омогуће отворени приступ овим материјалима

кад год за то не постоје законска и/или етичка ограничења или ограничења прописана општим или појединачним актом Института.

Обавезе истраживача

Члан 7

Истраживачи имају обавезу да након регистрације у репозиторијум депонују електронске верзије својих научних публикација које су објавили под афилијацијом Института, а нарочито оних које су настале као резултат уговора о реализацији и финансирању научноистраживачког рада и пројеката финансираних средствима из буџета Републике Србије у целини или делимично. Уколико су истраживачи публиковали или депоновали у неки репозиторијум примарне податке који су у вези са публикацијама насталим као резултат истраживања, ту информацију морају обавезно да наведу приликом депоновања публикација у Репозиторијум или да је доставе администратору. У Репозиторијум се могу депоновати и научне публикације које су истраживачи објавили под другим афилијацијама.

Обавезе администратора

Члан 8

Администратора репозиторијума именује директор Института.

Администратор репозиторијума:

- Пружа подршку истраживачима приликом депоновања резултата у репозиторијум;
- Врши контролу квалитета и интегритета метаподатака и датотека депонованих у Репозиторијум;
- Контролише исправност навода ауторских права и услова лиценци;
- Организује едукацију истраживача у вези са процедурама депоновања у Репозиторијум, као и о другим темама везаним за отворену науку и спровођење Платформе за отворену науку;
- Врши надзор над спровођењем Платформе за отворену науку у Институту.

Праћење спровођења Платформе за отворену науку

Члан 9

Контрола спровођења Платформе за отворену науку Министарства врши се најмање једном годишње, приликом подношења извештаја о раду истраживача.

Контролу спровођења Платформе врши администратор, а на основу библиографија које истраживачи достављају уз годишње извештаје.

Завршне одредбе

Члан 10

Ближе дефиниције појмова из Правилника, други извори података од користи истраживачима за спровођење Платформе о отвореној науци и прецизније објашњење процедуре у вези са депоновањем, чувањем, исправкама и допунама депонованих записа, као и начин спровођења администрације Репозиторијума су дати у Прилогу 1 овог Правилника, који је одштампан уз овај Правилник и чини његов саставни део.

Члан 11

Правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања на огласној табли Института.

У Чачку

26. 10. 2023. године

Председник Управног одбора

Проф. др Јован Црнобарац

Репозиторијум

Репозиторијум ReFRI (у даљем тексту Репозиторијум) је дигитални институционални репозиторијум Института за воћарство. Репозиторијум је успоставио и одржава га Рачунарски центар Универзитета у Београду (RCUB). Репозиторијум ReFRI испуњава све техничке услове које прописује Платформа за отворену науку Министарства (у даљем тексту Платформа) и прилагођен је савременим стандардима који се примењују у дисеминацији научних публикација (усклађеност са захтевима Европске комисије у вези отвореног приступа публикацијама; интегрисани ORCID идентификатори).

Да би се испунили захтеви које прописује Платформа неопходно је да истраживачи Института депонује научне публикације у овај Репозиторијум. Омогућавање јавног приступа публикацијама посредством друштвених мрежа намењених истраживачима (нпр. *ResearchGate*, *Academia.edu* и слично), сајтовима и блоговима не испуњавају се захтеви које прописује Платформа.

Депоноване публикација у Репозиторијум

Поступак депонованја детаљно је описан у техничком упутству доступном на почетној страни Репозиторијума. У Репозиторијум се депонују метаподаци који описују публикацију и датотека која садржи интегрални текст публикације. Метаподаци и датотека заједно чине запис у репозиторијуму.

Обавезно се уносе следећи метаподаци:

- Имена свих аутора;
- Наслов публикације;
- Наслов матичне публикације (наслов часописа, књиге, зборника у случају часописних чланака, поглавља или радова у тематским зборницима);
- Издавач;
- Година издавања;
- Колација (волумен, свеска, пагинација);
- Јединствени идентификатори (обавезно DOI, ISBN или ISSN);
- Назив пројекта у оквиру кога је публикација настала и/или назив финансијера истраживања;
- Апстракт;
- Кључне речи;
- Тип приступа интегралном тексту (отворени, ограничени, одложени);
- Услови коришћења интегрално текста, односно лиценца.

Датотека која садржи интегрални текст публикације мора да садржи све библиографске податке неопходне за недвосмислену идентификацију публикације. То се нарочито односи на публикације које су део неке веће целине (поглавље у монографији, текст у зборнику, чланак у часопису). У такве датотеке треба укључити и насловну страну и импресум, а по потреби и друге делове матичне публикације. У случају да то није могуће, испред самог текста треба уметнути додатну страну која садржи комплетне библиографске податке о публикацији. Препоручује се депоновање PDF датотека у PDF/A формату, без ограничења у погледу претраживања, копирања или штампања текста.

Различите верзије публикација

У Репозиторијум се обавезно депонује објављена (коначна) верзија публикације, без обзира да ли ће бити доступна у отвореном приступу или не.

Ако се због ограничења која намеће издавач не сме омогућити отворени приступ објављеној верзији публикације у Репозиторијуму, неопходно је депоновати и рецензирани рукопис публикације (верзија која је прихваћена за објављивање). Рукопис се мора депоновати непосредно након објављивања рада, а кад год је то могуће, препоручује се да се то учини непосредно након прихватања за објављивање. Детаљно упутство за припрему и обележавање датотека и унос метаподатака дато је у техничком упутству на почетној страни Репозиторијума. Подаци о верзији која се сме депоновати, дужини трајања ембарго периода и лиценци под којом се депонована верзија сме дистрибуирати обично се могу наћи на сајту издавача, у издавачкој политици часописа (обично у одељку *Self-archiving policy*, *Licensing* или *Copyright*), као и у бази података SHERPA/RoMEO (www.sherpa.ac.uk/romeo/search.php).

Не препоручује се депоновање неречензираних рукописа објављених радова у Репозиторијум зато што се та верзија често знатно разликује од објављене верзије рада. Ако се у Репозиторијум депонује више верзија исте публикације, оне не смеју бити део истог записа, већ се за сваку верзију креира посебан запис.

Златни отворени приступ и депоновање у Репозиторијум

У складу са Платформом за отворену науку, и поред тога што су објавили рад у часопису, монографији или зборнику у отвореном приступу (златни отворени приступ), истраживачи имају обавезу да рад депонују у институционални репозиторијум. Истраживачи имају обавезу да у Репозиторијум депонују објављену верзију непосредно након објављивања и истовремено омогуће отворени приступ интегралном тексту, под истом лиценцом под којом је рад објављен.

Примарни подаци

Примарни подаци представљају информације које су прикупљене током истраживања и које служе као основа за доношење научних закључака. Примарни подаци најчешће обухватају податке прикупљене током експеримената и огледа, сирове статистичке податке, софтвер, теренску грађу и сл. Према Препоруци Европске комисије 2018/790 о приступу и чувању научних информација од 25. априла 2018. године, „Примарни подаци настали током истраживања финансираних јавним средствима треба да постану и остану видљиви, доступни, интероперабилни и употребљиви и у друге сврхе (FAIR принципе – *findable, accessible, interoperable, reusable*) унутар сигурног и поузданог окружења, посредством дигиталне инфраструктуре (укључујући и инфраструктуру Европског облака за отворену науку – EOSC), осим ако то није могуће или је неспојиво са даљим искоришћавањем резултата истраживања (‘отворени онолико колико је то могуће, затворени онолико колико је то потребно’)“.

Платформа за отворену науку препоручује да се примарни подаци произведени и прикупљени током истраживања архивирају у оквиру интероперабилне дигиталне платформе и да се омогући отворени приступ тим подацима непосредно након објављивања резултата у публикацији, кад год за то не постоје законска и/или етичка ограничења. Истраживачи запослени у Институту могу у ту сврху да користе дигитални институционални репозиторијум ReFRI. Имајући у виду да се стандарди за метаподатке којима се описују примарни подаци знатно разликују у зависности од области истраживања, истраживачима се ипак препоручује да примарне податке депонују у репозиторијуме специјализоване за област којом се баве, а који су у складу са FAIR принципима и у којима се депонованим садржајима додељују јединствени идентификатори (DOI). Регистар репозиторијума у које се могу депоновати примарни подаци може се наћи на адреси www.re3data.org. Поред репозиторијума који су специјализовани за одређене области, могу се користити и општи репозиторијуми, као што су *Figshare* (www.figshare.com) и *Zenodo* (www.zenodo.org).

Уколико су истраживачи публиковали или депоновали у неки репозиторијум примарне податке који су у вези са публикацијама насталим као резултат истраживања, ту информацију морају обавезно да наведу приликом депоновања публикација у Репозиторијум.

Примарни подаци се често могу наћи у прилозима (*Supplementary information, Supplementary data*) који се објављују уз научне чланке у електронским верзијама часописа. Тако објављени подаци нису у складу са FAIR принципима – најчешће нису у отвореном приступу и нису им додељени јединствени идентификатори, што отежава њихово проналажење и цитирање. Истраживачима се препоручује да приликом избора часописа у ком ће објавити своје радове

провере политику издавача у вези са примарним подацима и да изаберу опције које омогућавају њихово објављивање у складу са FAIR принципима.

Ауторска права и права коришћења

Сви записи у репозиторијуму морају да садрже податак о правима коришћења депонованог садржаја, односно лиценцу. У Репозиторијум су интегрисане *Creative Commons* лиценце.

Ако је аутор истовремено и носилац ауторских права, услове под којима жели да дистрибуира своје дело посредством Репозиторијума одредиће сам (односно, сам ће одабрати лиценцу). Ауторима се препоручује да задрже ауторска права над публикацијама и другим резултатима истраживања кад год је то могуће. Ако је аутор пренео права на издавача, приликом депоновања публикације у Репозиторијум навешће лиценцу под којом је она објављена. Подаци о лиценци могу се наћи у електронској верзији саме публикације и/или у издавачкој политици на сајту издавача. Ако податак о лиценци, односно правима коришћења публикације, ипак нигде није наведен, подразумева се да никаква права нису дата, односно да су сва права задржана.

Исправке и допуне записа у репозиторијуму

Метаподаци у Репозиторијуму могу се исправљати и допуњавати. Након окончања поступка депоновања и верификације записа, исправке и допуне метаподатака може да врши само администратор Репозиторијума. Корисници који сматрају да одређене метаподатке треба исправити и/или допунити треба да пошаљу захтев на e-mail адресу администратора.

Датотеке депоноване у репозиторијум не смеју се брисати и мењати осим:

- У случају очигледне техничке грешке (нпр. депонована је погрешна датотека);
- У случају техничког оштећења депоноване датотеке;
- У случају замене депоноване датотеке квалитетнијом датотеком идентичног садржаја (нпр. замена PDF датотеке настале скенирањем датотеком у PDF/A формату);
- У случају обележавања публикација које су издавачи опозвали након депоновања у репозиторијум (PDF датотека депонована у репозиторијум замениће се PDF датотеком у којој је јасно назначено да је публикација опозвана, најчешће додавањем напомене „retracted“ на свакој страни).

Измене у вези са депонованим датотекама може да врши само администратор репозиторијума. Уколико постоји потреба за депоновањем исправљене и/или допуњене верзије документа депонованог у репозиторијум,

мора се креирати нови запис, а у метаподацима се мора јасно назначити о којој верзији документа се ради.

Трајно чување записа у Репозиторијуму

Метаподаци и датотеке депоноване у Репозиторијум чувају се трајно. Трајно брисање записа из репозиторијума допуштено је само у случају постојања више записа идентичног садржаја (дупликата).

Записи се могу повући из Репозиторијума само ако:

- Се њиховим објављивањем крше ауторских и других права, као и пословна тајна;
- Представљају опасност по безбедност;
- Депоновани документи садрже плагиране садржаје и/или фалсификоване и фабриковане податке;
- Депоновани документи садрже грубе грешке које нису благовремено уочене.

Приликом повлачења записа, метаподаци и датотеке остају у репозиторијуму, али нису доступни ни јавно, ни регистрованим корисницима, и не појављују се у резултатима претраживања. Повучени записи задржавају додељени идентификатор (*handle*) и url адресу.

Администрација Репозиторијума

Администратор:

- Проверава усклађеност са стандардима и квалитет депонованих метаподатака и датотека;
- Верификује или одбацује записе које су унели истраживачи;
- Пружа подршку истраживачима приликом депоновања;
- Самостално и/или на захтев корисника коригује и допуњава метаподатке;
- Стара се о поштовању ауторских права и права коришћења;
- Одржава нормативну базу података;
- Додељује одговарајућа овлашћења корисницима;
- Организује обуку истраживача за коришћење репозиторијума;
- Пружа подршку истраживачима у преговорима са издавачима у циљу скраћивања ембарго периода;
- Врши надзор над спровођењем платформе у складу са правилником о отвореној науци у Институту за воћарство.